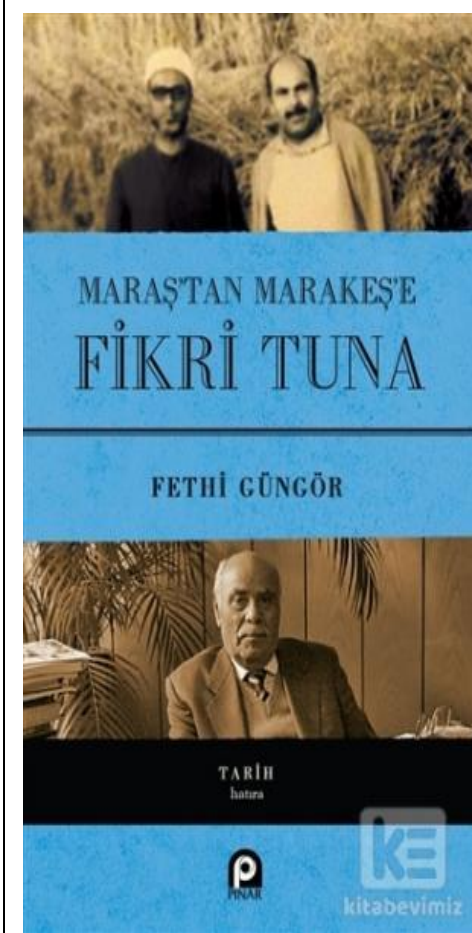

MARAŞ'TAN MARAKEŞ'E FİKRİ TUNA

Fethi GÜNGÖR

Pınar Yayınları

1. Baskı Şubat 2019

ÖNSÖZ

Fikri Tuna 1934 yılında Kahramanmaraş'ın Gök-sün kazasına bağlı, Türkçe adıyla Temurağa, Çerkesçe adıyla Kançuvey köyünde dünyaya geldi. **“Sen büyük bir âlim olacaksın ve İslâm'a hizmet edeceksin!”** diyerek küçük yaşta ilim aşkını kendisine aşıl原因 annesinin duasını gerçekleştirmek üzere uzun bir ilim yolculuğuna çıkan Tume Fikri Hoca, Suriye, Mısır, Libya gibi farklı İslâm ülkelerinde tahsil görmüş, Ce-zayir'de on yedi sene üniversite hocalığı yapmıştır. Kahramanmaraş ve Kırşehir'de müftülük görevi de icra etmiş olan üstat, Hindistan'dan Fransa'ya, Afrika'dan Kafkaslara çok farklı coğrafyalarda seyahatler gerçekleştirmiş, derinlemesine titiz gözlemler yapmıştır... Mesela üstadın sadece İran seyahati ve Ayetullahlarla yaptığı münazaralar başlı başına bir inceleme konusudur...

İslâm âleminin içinde bulunduğu perişan vaziyetten kurtulabilmesi için öncelikle Kur'an'ın ahlak meselesine verdiği önemin doğru anlaşılması gerektiğini savunan üstat, **İslâm âleminin eleştiriden korkmasını kaderciliğe bağlamakta, İslâm'da kadercilik anlayışına yer olmadığını savunmaktadır. Keza, sömürge düzeni konusunda Malik Bin Nebi'nin yaklaşımını benimseyen üstat, sömürgecilerle mücadele edebilmek ve sömürge olmaktan kurtulabilmek için öncelikle sömürüye elverişlilikten kurtulmak gerektiğine vurgu yapmaktadır.**

GİRİŞ

“Allah’a kulları içinde yalnızca farklılığın

hikmet ve amacını bilen) âlimler hakkıyla saygı duyarlar.” (Fâtır 35:28)

1864’te Rus-Kafkas savaşının elem verici bir mağlubiyetle neticelenmesi sebebiyle yurtlarından sürülerek Osmanlı Devleti’nin çeşitli vilayetlerinde iskân edilen Çerkeslerden Tume ailesinin çocuğu olarak 1934 yılında Kahramanmaraş’ın Göksün ilçesine bağlı Temurağa köyünde dünyaya geldi. Çocukluğu tefsir sohbetlerinin yapıldığı, kadın erkek herkesin okuma yazma bildiği kültür düzeyi yüksek bir köyde geçti.

Uzun bir ilim yolculuğuna çıkan üstat Fikri Tuna, ilköğrenimi köyünde, ortaöğrenimi Halep’te tamamladı. 1957 yılında Kahire’ye giderek Ezher Üniversitesi’nin Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü’ne kaydoldu. Bu bölümü dört yılda bitirerek Türkiye’ye dönen Fikri Hoca, 1962 yılında Kahramanmaraş müftüsü olarak tayin edildi; 1965’te Kırşehir müftülüğüne atandı. Ancak üç yıl sonra istifa ederek Libya’ya gitti ve ihtisas eğitimi için ed-Dirasâtu’l-’Ulyâ’nm Kelam ve Felsefe Bölümü’ne intisap etti.

Üstat tıpkı Mehmet Akif, Muhammed İkbâl ve Şiblî Numanî gibi İslâm âlemini gezip görmek, İslâm beldelerini ve topluluklarını yerinde incelemek, çeşitli alanlarda geliştirmiş oldukları uygarlıkları bizzat müşahede etmek için seyahatlere çıkmıştır. Dünyanın en önemli medeniyetlerinden birine sahne olan Hindistan’ı ziyaret eden üstat, medeniyet tarihinin parlak örneklerini yerinde görmüş, tanınmış Müslüman âlimlerle görüşmüş, Pakistan’ın ayrılması hakkındaki kanaatlerini kendilerinden dinlemiş, Tebliğ Cemaati başta olmak üzere Bahailik, Kadıyanilik gibi hareketleri daha yakından tanıma fırsatı bulmuştur.

İran seyahati esnasında özellikle Kum şehrinde birçok Ayetullah ile görüşen üstat, İran medeniyeti, İran’ın İslâm medeniyetine katkıları ve İslâm’ın İran’a kazandırdıkları, Şia mezhebinin teşekkülüyle İslâm âleminde vuku bulan ilk büyük ayrışma, bu ayrışmanın taassuba dönüşmesinde Batı’nın harcadığı mesai, Ayetullah Humeyni’nin inkılabı ve görüşleri gibi konularda kanaatlerini pekiştirmiştir.

Üstadın yaşadığı ve gezdiği yerlerdeki gözlem ve analizlerini, yakın tarihimizin önemli şahsiyetleriyle buluşmalarını ve onlar hakkındaki değerlendirmelerini; **İslâm, kapitalizm, sosyalizm, kavmiyetçilik, ırkçılık, sömürgecilik, sömürüye elverişlilik, hilafet, ahlak ve özeleştir**i gibi önemli konulardaki görüşlerini derli toplu bir kitap hâlinde istifadeye sunmaya gayret ettik.

1 Haziran 2014 tarihinde Erenköy’deki evinde gerçekleştirdiğimiz sohbette tuttuğum notlar çerçevesinde, üstadın İslâm âleminde ahlak ve özeleştiriyeye duyulan ihtiyaca ilişkin fikirlerini, kendi ifadeleriyle özetliyorum: **“İslâm’da ahlak meselesi, İslâmî konuların hemen hepsini kapsamaktadır; çünkü İslâmî prensiplerin tamamında ahlaki davranış esastır. İslâmîyet’te ibadet, muamelat, ticaret, insanlar arası ve ülkeler arası ilişkiler gibi tüm**

alanlarda ahlaki davranış esastır. Bu zaviyeden bakıldığında, Kur'an'ın mütemadiyen imanının hemen akabinde salih amel mefhumunu getirmesi çok anlamlıdır.

Salih amel, genel bir kavram olup güzel iş yapmak anlamına gelir. Ahlak ise, aynı şekilde güzel iş yapmak demektir. Ahlaki davranmak; doğru olanı yapmak ve eğri olanı terk etmek, fasit ve kötü olanı reddetmektir. Onun içindir ki sahabe (radiyallahu anhum) ahlak meselesinde çok hassas davranmışlar, mümkün olduğu kadar, tüm davranışlarında Hz. Peygamber'i üsve; yani örnek kabul etmişlerdir. Nitekim Kur'an, Hz. Peygamber'in eşsiz bir örnek olduğunu sadece Müslümanlara değil, bütün insanlığa haykırmıştır.

Sahabiler Hz. Peygamber'in ahlakını Kur'an olarak görürdü. Zira Hz. Peygamber Kur'an'ı her alanda yaşamış; toplumda, ailede, çocuklarla, yaşlılarla, barışta, düşmanla karşılaştığında kısacası her zaman Kur'an'ın ışığı ve öğretisiyle hareket etmiştir. Onu izleyen, onu üsve-i hasene kabul eden sahabiler de Kur'an'ı bu şekilde yaşama gayreti içinde olmuşlardır. İşte, İslâm âleminin içinde bulunduğu perişan vaziyetten kurtulabilmesi için öncelikle Kur'an'ın ahlak meselesine verdiği önem doğru anlaşılmalıdır. En yüksek makamdaki insan Hz. Peygamber'dir. Allah Teâlâ Peygamberimiz için **“Şüphesiz sen en yüksek ahlak üzere-sin.”** (Kalem 68:4) buyurmuştur; demek ki, her Müslüman'ın bu noktaya ulaşmak için çalışması gerekmektedir.

Hz. Peygamber, daha nübüvvet müessesesiyle müşerref olmadan, Kureyş halkı arasında **“el-emîn; güvenilir insan”** olarak tanınmıştır. Herkes ona itimat eder, herkes ona güvenir, herkes onun doğrucu bir insan olduğunu kabullenir, herkes onun için *el-emîn* lakabını kullanırdı. Allah Rasulü işte böyle bir insandı. Tam manasıyla mükemmel bir modeldi. Onun için sahabilerden bazıları Hz. Âişe validemize Rasulullah'ın ahlakını sorduklarında; **“Siz Kur'an okumuyor musunuz? Rasulullah'ın ahlakı Kur'an ahlakıdır”** diye cevap vermiştir. Dolayısıyla, **bir Müslüman ne kadar fazla Kur'an'a yaklaşırsa, ne kadar fazla Kur'an'ın muhtevasını anlarsa, ne kadar titizlikle Kur'an'ı yaşarsa ve yaşatırsa, Hz. Peygamber'e mütâbaatta, Allah Teâlâ'nın emirlerini yerine getirmekte ve ona kullukta ne kadar samimi olduğunu o kadar ispatlamış olur.** Ancak, maalesef, bugün İslâm âleminde Kur'an ve Kur'an'a yaklaşım meselesi tamamen değişik bir durum arz etmektedir.

Fransa'nın Ortadoğu dış politika müsteşarlığı görevinde bulunmuş Hanoto, Libya'da yaşayan Senusi hareketini işaret ederek **“Bu hareket kurutulmadığı ve yok edilmediği müddetçe İslâm'ın ve Kur'an'ın karşısındaki mağlubiyetimiz devam edecektir”** demişti. Hanoto'nun bilhassa Senusi hareketi üzerinde durmasının sebebi, Senusilerin Kur'an'ı yaşama biçimleridir. **Senusiler hiçbir zaman başka tarikatlara benzememiş, onlar gibi tekke-ci, tembel, kaderci ve Kur'an'ı sadece yüzünden bilen ve onu ticaret metaı hâlinde kullanan bir tarikat olmamıştır.** Dolayısıyla gerek Fransızların, gerekse İngilizlerin Senusi hareketine bakışları şu çerçevede şekillenmiştir: **“Senusi hareketi yaşadıkça Kur'an yaşıyor demektir. Kuran yaşadıkça Avrupa hedefine ulaşmamış demektir.”**

Peki, Hanoto'ya ve müsteşriklere göre Avrupa nasıl bir Kur'an anlayışı istiyordu? Onların istediği, **Kur'an'ı sadece ezberleyen, hükümlerinden hiçbir şey anlamayan, onun manasını bilmeyen, ancak cenaze gibi belirli dinî toplantılarda, kabirlerde, ev ve camilerde papağan gibi Kur'an okuyanların çoğalması idi. Zira böyle bir Müslümanlık onların sömürü düzenine zarar ve ziyan getirmeyecekti.** Bu Müslümanlık anlayışı onların sömürü düzenine dokunmayacak, onların kötü düzenlerini yıkmayacaktı. Onların sömürü düzenini baş tacı yapıp, zaten anlamadıkları Kur'an'ın hükümlerini rahatlıkla çiğneyip, sadece Fransızların verdiği kadarıyla iktifa ederek yaşamaya devam edeceklerdi. Fransızların Cezayir halkından istediği buydu. **On yedi sene boyunca Cezayir'in çeşitli okullarında ve üniversitelerinde ders verirken, Cezayir'i, Fas'ı ve Tunus'u bütün kültürel müesseseleriyle yakından tanıma fırsatını bulduğum için bu üç ülkede din anlayışının sömürgeyle ne kadar içli dışlı olduğunu çok iyi bilmekteyim. Şunu çekinmeden ve tereddüt etmeden söyleyebilirim ki; Türkiye de dâhil olmak üzere İslâm âleminin birçok yerinde kurulmuş olan ve sayı bakımından hayli kabarık bir yekûn teşkil eden bugünkü Kur'an kurslarının durumu, Fransa'nın, İngiltere'nin ve İtalya'nın sömürdüğü Müslüman devletlerinin dinî anlayış ve tatbikatından çok da farklı değildir.** Kur'an kurslarını sadece ezbercilikte bırakan, Kur'an'ın manasının anlaşılmasını ve tefsirinin yapılmasını reddeden, onun hükümlerinin tatbiki konulmasını önemsemeyen bir anlayış ne İslâm anlayışıdır, ne de Kur'an anlayışı. Bu sadece ve sadece Hanoto gibi İslâm âlemini Kur'an'dan, onun muhteviyat ve ahkâmından uzaklaştırarak, sadece cenazelerde ezbere okunmasını sağlamak isteyen bir sömürge projesinden başka bir şey değildir. Bu şekilde yetişen gençler Kur'an'ı anlamıyor, onu mal mülk edinmek için kullanıyor. Halk hâfızı âlim zannedip ona soru soruyor, o da utanmadan bilmediği hâlde cevap veriyor!

Hiz. Peygamber, **"İlim, âlimlerin ölümüyle yok oluyor. İnsanlar cahillere soru sormaya başlıyor, onlar da bilmedikleri hâlde cevap veriyorlar, hem kendilerini, hem de soranları dalalete sevk ediyor."** buyurmuştur; başımıza gelen olayın özü budur. Sebebi de, sömürge sisteminin devamında ısrarcı olmamızdır.

Kur'an **özeleştir**i meselesine çok güzel bir şekilde işaret etmiştir. **Tövbe, hatadan dönmek demektir.** İnsan esasen hatalı yaratılmamıştır. Bilakis ilahi fitrat üzerine yaratılmıştır. Nitekim Hiz. Peygamber; **"Her çocuk fitrat üzerine doğar; onu ana-babası Yahudi, Hıristiyan, Mecusi yapar..."** buyurmuştur. Çevre ve okul çocuğa yön vermektedir. İnsan doğuştan suçlu değil, hayırhaktır. İslâm, Hıristiyanlık gibi insanı doğuştan suçlu kabul etmez, Âdem'in suçuna çocuklarını ortak etmez. İslâm hatayı kabul eder. **"Her âdemoğlu hata işler. Ama hata edenlerin en hayırlısı tövbe edenlerdir."** buyurur Peygamberimiz. Tövbe, doğruya dönüş, ana caddeden ayrılanın tekrar caddeye girmesi demektir. Ana cadde altın silsiledir. O caddeden kopan tehlikeye gidiyor demektir. Böylelerinin ayıkarak tövbe etmesi gerekir. Tövbe eden, ayıkan, hatasından dönen adamdır, Âdem gibi. Çeşitli meziyetleri ve sıfatları yanında insan hata da eder, hiddetlenir, iftira eder, iftiraya uğrar... Ama hatasını anlayıp Rab-

binin rububiyet ve himayesine dönerse, kendisinin halikı Allah'a dönerse Allah onu affedecek ve doğru yola iletacaktır. Âdem hatasını itiraf ederek tövbe etmiş, kâmil insan olduğunu ortaya koymuştur. **“Beni ateşten yarattın!”** diyerek üstünlük taslayan İblis gibi kibirli davranmamıştır. Kaldı ki İblis bu kıyasında da hata etmiştir. Zira toprak ateşten daha bereketlidir. Hatasından dönmediği için Allah onu merhametinden kovmuştur.

Bugün Âlem-i İslâm'ın neredeyse tenkit edilmeyecek bir tarafı yoktur. İslâm âlemi eleştiriden korkmaktadır; çünkü kadercidir. Oysa İslâm'da kadercilik yoktur. Zira her şeyi Allah'a yükleyen, sorumluluktan kaçan, insana taş muamelesi yapan bir anlayıştır cebriye. Bugün bilhassa tarikatlar kanalıyla İslâm âleminde hâkim olan görüş cebriye mezhebidir. “Allah böyle istedi” deyip çıkıyorlar işin içinden.

Cezayir'de ve Fas'ta insanların sıkça **“mektub”** dediklerini duyarsınız. Fransa niye geldi, niye ülkenizde bu kadar kaldı diye sorarsanız alacağımız cevap bellidir: **“Mektub; yazılmış!”** Niye Almanya Napolyon'a yenildikten sonra **“mektub”** deyip oturmamış? Bilakis, bin altı yüz beyliği birleştirip kuvvetli bir devlet kurarak Fransa'nın önüne geçebilmiştir. Kadercilik niye sadece İslâm âleminde var? **“İnsan için yaptığı işten başkası yoktur, insan ne yaparsa onu bulur; kim zerre miskal hayır yaparsa onu, zerre miskal şer yaparsa onu bulur...”** mealinde yüzlerce ayet varken kadercilik Kur'an'a nasıl uygun düşebilir?

Allah şirki, ortaklığı asla kabul etmez. İslâmiyet tevhid dinidir. İnsana sorumluluk anlayışını veren de Allah'tır. Sorumlu tutmasa neden peygamber göndersin, niye emir ve nehiyer ortaya koysun? Allah bizim hizmetçimiz midir ki, her şeyi Allah'a yüklüyoruz? Niye yenildik, niye şerefimiz ayakaltı oldu? Sebep belli: Kadercilik! Oysa Kur'an, **“Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın!”** diyor. Ebu Ubeyde, **“Kaderden mi kaçırıyorsun?”** dediğinde Hz. Ömer, **“Bunu senden başkası söyleseydi kırbaçlatırdım. Allah'ın bu takdirinden başka bir takdirine gidiyorum.”** şeklinde cevap vermişti. Doğru bakış açısı budur. Neden Hz. Peygamber (s) gece gündüz çalıştı, yeri geldi savaşlar yaptı?

Özeleştiriden kaçarak ve kaderci anlayışa teslim olarak her şeyde bir yabancı suçlu mu arayacağız? Kendimizi ne zaman hesaba çekeceğiz? Niye hatalarımızı kabul etmiyoruz? Niye buna yanaşmıyoruz? Çünkü işimize gelmiyor. Bundan dolayı kaderciliğe sığınıyoruz ve bu anlayışı kurtuluş kabul ediyoruz.

İslâm'da ahlak ve özeleştirme meselesini ele alırken biraz sert konuşmuş olabilirim; ama İslâm âlemi maalesef benim söylediklerimden daha da kötü durumdadır. Allah bizleri doğruya gitmek isteyen Müslümanlardan eylesin...”

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUKLUĞUM VE YETİŞTİĞİM ORTAM

İlkokulu Göksün ilçesinin Temurağa köyünde, ortaöğrenimimi Şam'da tamamladım. 1957 yılında Kahire'ye giderek Ezher Üniversitesi'nin Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne kaydoldum. Bu bölümü dört yılda bitirerek Türkiye'ye döndükten sonra 1962 yılında Kahramanmaraş müftüsü tayin edildim. İki yıl boyunca il müftülüğü yanında İmam Hatip Lisesi meslek dersleri öğretmenliği de yaptım. 1965'te Kırşehir'e tayin olundum; 3 Aralık 1965 ile 5 Eylül 1968 tarihleri arasında burada görev yaptım.

Önce Şam, Sonra Kahire

İlim tahsil etmek maksadıyla Mısır'a gitmemde en büyük rolü annem oynadı. Annem mütevazı ve cömert bir kadındı, geceleri sırtında fakir ailelere un ve bulgur gibi gıda malzemeleri taşır, elbiselerini ihtiyacı olan kadınlara dağıtırdı. Ayrıca misafirperver bir kadındı. Ben askerden geldiğimde, misafirlerin çokluğundan altı odalı koca evde yatacak yer bulamamıştım. İşte böyle bir annenin teşvikiyle, Suriye ve Mısır'a büyük bir din âlimi olmak arzusuyla gitmiştim.

Benim, el-Bûtî'den mantık okumam, Mustafa Sıbai, Hasan Hudeybi gibi âlimlerin konferanslarının müdavimi olmam ve buna benzer toplantılara gitmem **İslâm'ın toplumsal boyutlarını** anlamama yardım etmişti. Sosyal meselelere ilgim Şam'da başlamıştı. Mustafa Sıbai başta olmak üzere üstatların sohbet ve konferanslarını izleyerek fikrî gelişimimi sağladım. Okuldaki derslerle hiçbir zaman yetinmedim. Ancak, ilmî inkişafım daha ziyade Cağbub'da gerçekleşti. Orada binlerce kitabı mütalaa etme imkânı buldum. Zira Cağbub'da kütüphane ve kumdan başka beni meşgul edecek hiçbir şey yoktu.

Mısır'da Cezayir'in Kurtuluş Önderleriyle Arkadaşlığım

Ezher'de okurken bir taraftan da Mısır Radyosu'nda Türkçe servisinde spikerlik yapıyordum. O zaman Mısır'da kurulan Cezayir geçici hükümetinin saygın üyeleriyle tanışma fırsatı buldum. Malik Bin Nebi, Tevfik Medeni, Ferhad Abbas gibi birçok önderlerle tanışarak Cezayir konusunda geniş bilgi sahibi olmuştum ve Cezayir'in kahramanca tutumuna ve yiğitçe savaşına hayran kalmıştım.

İKİNCİ BÖLÜM

SEYAHATLERİM: GÖZLEMLER VE ANALİZLER

Hindistan Seyahatim ve Tebliğ Cemaati

Hindistan ziyaretim esas itibarıyla birinci derecede İslâm âlemini tıpkı Akif ve İkbal gibi gezip görme, İslâm beldelerini ve topluluklarını yerinde inceleme, çeşitli alanlarda geliştirmiş

oldukları uygarlıkları müşahede etme amacını güdüyordu. Doğrusu bunu çok eskiden beri istiyordum. Hindistan seyahatimin cazibesi üç sebepten kaynaklanıyordu. Bir defa insanlık tarihindeki en büyük medeniyetlerin başında Hindistan gelmektedir. Batılılar her ne kadar sömürge sisteminden sonra **“medeniyet Batı’dan geldi”** diyorsa da Taha Hüseyin, Muhammed Cabir, Avrupa’da okuttuğumuz Namık Kemal vb. taklide dayanarak, doğdukları yerlere **“Her şey Batı’ya aittir”** fikrini getirdi. Oysa sorun Batı’yı önceden de bu şekilde kalkınmış zannetmeleriydi. Türkiye, Fas, Mısır ve İran’da, Batı’da karanlıkların hâkim olduğu Ortaçağ’ı göz ardı ederek Batı’yı hep aydınlık, doğuyu efsaneler memleketi gibi gösteren aydınlık türedi. Hiç şüphesiz sömürge sisteminin başladığı ve güçlendiği dönemlerde İslâm âlemi çökmekte olduğundan, Batı bir model teşkil etmişti. Batı’dan pislik gelse, **‘bal’** diye takdim ediyorlardı. Ne yazık ki **“Batı’yı görmüş, Avrupa’da yaşamış”** gibi Batı’yı maymunca taklit, bugün de devam ediyor.

Hindistan medeniyeti, beşeriyetin gerçekleştirdiği Mezopotamya, Babil, Medine, Fars medeniyetleri, Daryus’un **“Batı’nın İlerlemesine Karşı Doğu’nun Gerilemesi”** adlı kitabında açıkladığı gibi Şark medeniyeti olarak kabul edilen bir medeniyettir. İşte Hindistan bu yönüyle beni cezbetmişti.

Cezayir’de 400 sene kaldığı hâlde Osmanlı döneminde Cezayir hakkında telif edilmiş fazlaca esere rastlanmamaktadır. Hayrettin Paşa’nın **Gazavat’ı** ile Fuat Carım’ın **Fas Sefaretnameleri** adlı kitabı dışında doğru dürüst bir eser bulanmamaktadır. **Bir bölgeye sadece asker göndermek yeterli değildir. Askerî fetihler değil, fetihten sonra ilim, kültür, sanat, zanaat vb. alanlarda ne gibi hizmetler verildiği daha önemlidir. Fransızlar Cezayir’in köyleri hakkında bile yüzlerce eserler yazmışlardır. 1500’den 1830’lara kadar Cezayir’de kalan Osmanlı bir tek eser bile yazmamıştır.**

1950’lerde Pakistan’ın yepyeni Müslüman bir devlet olarak doğuşu tüm Müslümanları sevindirdi. Ebu’l-Hasan Nedevi, Hamidullah, Mevdudi gibi âlimlerden dinlediğim, bu taksimden pek memnun olmadıkları yönündeydi. Müstakil bir devletin kurulması iyi olmuştur; ama bu girişim, Hindistan’da Müslümanların gücünü ve heybetini azaltmıştır.

Kadiyanilik

Kadiyanilik, İngiliz sömürge sisteminin bir oyunu olarak Hindistan’da Müslümanların önünü kesmek için geliştirilmiş gayr-ı İslâmî bir din harekettir.

İslâm’ı bir bütün halinde; nizam, mülkiyet, iktisat, servet, ahlak, adalet, ibadet yönüyle müttekâmil bir sistem şeklinde sunan tek kişidir Mevdudi. Mevdudi, İslâm devleti kurmak istediği ve siyasal İslâm’ı savunduğu ithamıyla Türkiye’de tarikatçılar ve resmî çevreler tarafından pek hoş karşılanmamıştır. Oysa Hindistan’da 400 seneye yakın kalan İngilizlerin sömürge sisteminin İslâmiyet’in ve Müslümanların genel menfaati aleyhine olduğunu tespit ederek bu sömürge sisteminin Hindistan kıtası ve bilhassa Hindistan Müslümanları için ne kadar zararlı olduğunu ispat etmiştir. Afgani, Hindistan’a gittikten sonra bu uyanış artmıştır.

İngilizler bugün güzel yataklarda yatabiliyorsa, güzel yemekler yiyebiliyorsa, refah içinde yaşayabiliyorsa, Hindistan'dan çaldığı servetle bunu yapıyor; aynı şekilde Fransa, Fas, Tunus ve Cezayir'i sömürerek... Bugün Amerika, Irak'ı aynı şekilde, sömürmek için istila etti; ama Amerika'yla beraber olanlar, Suudi Arabistan, Kuveyt, Tunus... bunlar Amerika'ya yol veriyor. Irak'ın bu duruma düşmesine onlar yardımcı oldu. İslâm âlemi bu perişanlık, bu zafiyet, bu vurdumduymazlık, bu maymun taklitçiliğiyle...

Müslüman toplumların dindarı da dinsizleri de zayıf. Gırtlaklarına kadar borca batmış, kötü kokan, oyuncak bir toplum. Kişiliği olmayan, ölümden korkan, onun bunun komisyonculuğunu yapan, gayr-ı ahlaki bir topluluk olmuştur Müslüman toplumlar!

Mevdudi, Kadıyanileri sevmezdi; zira bu mezhep, İngilizlerin desteğiyle kurulmuştu. Pakistan'da İslâm'ın hukuk ve akidesinin zayıflatılması için çalışan güçlü bir kütledir Kadıyaniler; aynen Bahailer gibi.

İslam âleminin sömürgeci den sonra düştüğü perişan durumu, karşılaştığı felaketler silsilesini anlamak ve bunları gerektiği gibi okuyup yorumlamak; ancak ve ancak sömürge sistemini ve bu sistemin İslam âlemine karşı uyguladığı çeşitli entrikaları ve izlediği siyasetleri anlamakla mümkündür. Ancak, esefle diyebilirim ki, İslâm âlemi halen bu konunun önemini tam anlamıyla idrak etmiş bulunmamaktadır.

Senegalli bir Müslüman kardeşimizin meşhur mütefekkir ve emiru'l beyan (sözün sultanı) olarak tanınan Emir Şekip Arslan'a yönelttiği soru çok önemlidir. Kardeşimiz, Kur'an-ı Kerim'de varit olan, **"Asıl şeref, Allah'a, onun elçisine ve inananlara aittir."** (Münafikun 63:8, keza bakınız: Fâtır 35:10) ayetini ele alarak, **"Kur'an böyle diyorken, bütün İslâm âleminin düştüğü bu zillet ve meskenete ne diyeceğiz ve bu iki olayı nasıl telif edeceğiz?"** diye sorması, sömürü düzeninin ve bu düzene elverişlilik durumunun iyi anlaşılmasını gerektiğini ortaya koymaktadır. Şekip Arslan'ın kitabını yazmasının sebebi, Senegalli Müslüman'ın sorusudur. Şekip Arslan bu meseleyi bir misalle çok güzel anlatmıştır: **"Bir gün (hac dolayısıyla gittiğimde) davet üzere Suud kralını ziyaret etmişim. İbn Suud'un huzurunda otururken birisi geldi. Avusturyalı bir gazeteci idi. Sonradan Müslüman olup Pakistan vatanında da olmuştu. Avrupalı olduğunu anlayınca oturuşuma çekidüzen verdim. Kral kalkıp 'Ooo. Muhammed Esed, sevgili oğlumuz' deyip kucaklayarak, 'Yeni ihtida eden sevgili oğlumuz Muhammed Esed' diye bana da takdim etti. Muhammed Esed bir dosya çıkarıp izahat vermeye başladı. Anladım ki, Kral, Necid çölünde tarım yapılıp yapılamayacağını inceletmiş. Esed, altı ay sonra, yürüttüğü faaliyetin neticesini sunmak üzere kralın huzuruna çıkmış. Esed, ıslah projesini zaman bakımından üç döneme ayırmıştı: İlk dönemde Suudi Arabistan'a kâfi gelebilecek buğday ve arpanın altı aylık ıslahattan sonra elde edilebileceğini söyledi. İkincisi, bir senelik bir süreyi kapsıyordu. Asya ve Arap dünyasına yetecek kadar hububat alınabileceğini belirtiyordu. Üçüncü dönemde ise iki senelik ilave bir çalışmayla, toplam üç sene sürecek ıslah çalışmasından sonra hem**

Suud'a hem Arap dünyasına hem de İslâm âlemine yetecek miktarda hububatın sağlanabileceğini ortaya koydu. Kral: 'Biz bedeviler burnunun dibindekinden başkasına itibar etmeyiz. Üç sene sonraki neticeye şimdiden kimse inanmaz.' dedi. Muhammed Esed kıpkırmızı oldu. Ben de utancımдан izin isteyip, huzurdan ayrıldım. Avrupalılar yüz yıl sonrasını bile planlarken, bizimkilerin plansızlığı ve yeteneksizliği sebebiyle sömürge sistemine yem olduk. Geri kalmışlığımızın sebebi, bu hazin durumumuzdur."

Zira sömürü düzeni Şarkın fikir, kültür, uygarlık, yeraltı ve yerüstü zenginlikler, askerî güç vb. tüm alanlarda Şark'ın Garb'a karşı olan üstünlüğünü yok etmeyi hedefliyor.

Sömürge düzeni başladığı tarihten itibaren, sadece askerî faaliyetlerle iktifa etmemiş; hangi devleti ele geçirmek istediye inanç, din, dil, ırk, toprak, mazi, tarih gibi o devleti ayakta tutan değerleri tamamen yok etmeye çalışmıştır. Müslümanların kafasında şüpheler uyandırmış, Müslümanlar arasında nifak ve ayrılığın doğmasına sebep olmuş, Bahailik, Kadıyanilik gibi salikleri tarafından din olarak kabul edilen birtakım cemaatler ve müesseseler ortaya çıkartılmıştır. Bununla da kalınmamış sapkın yeni hareketlere büyük miktarda paralar verilmiş, tasavvuf şemsiyesi altında İslâm'ın ruhuyla bağdaşmayan yüzlerce; hatta binlerce tarikat ve cemaatler üretilmiştir. Kur'an'ı yüzünden okuyup ezberlemekten başka hedefi olmayan yüzbinlerce Kur'an kursu ve zaviyelerin meydana getirilmesinde etken olmuş ve İslam'ın sadece **"Kur'an kursu Müslümanlığı"** seviyesine indirilmesi hedeflenmiştir. Mesela Cezayir'de, Fas'ta ve Tunus'ta ilim adamları hapsedilip, din adamları memleketten tart edilirken zaviyeler açılmış ve şeyhlere arabalar tahsis edilmiş, kendilerine büyük maddi imkânlar sağlanmıştır.

Kapitalist sistemde ne ahlak aranır ne din ne kültür ne de maziye dayanan medeniyetler. O sadece menfaate dayanan bir sistemdir. Ne şefkat ne merhamet ne ahlak; hiçbir şeye inanmaz. Sadece ve sadece menfaate inanır; amaca varmak için her şey muhtaktır. Onu tek şey ilgilendirir, o da Samiri'nin Mısır'da yapmış olduğu altın buzağı; yani altın tanrı!

Sömürü Düzeninin Neticesi

Hindistan'da zuhur eden Tebliğ Cemaati de sömürü düzeninin bir neticesidir. Zira bunların amacı, İslâm'ı bir bütün hâlinde ele alıp Hindistan'da yaymak değil; sadece kelime-i şehadet üzerinde durarak onu izah etmek ve İslâm'ın namaz, oruç gibi bazı ibadetlerini yerine getirmekle iktifa etmektir. Kurucuları Şeyh Yasin olan bu cemaat hakkında, Pakistan'da evine misafir olduğum üstat Mevdudi'ye sorduğumda; bunların Hindistan'da pek itibar sahibi olmadıklarını, Kadıyaniler ve Bahailer gibi tehlike arzetmediklerini söylemişti. Zira, siyasetle uğraşmadıklarını; ancak İslam'ı ele alış şekilleri açandan zararlı olduklarını; İslâm âlemine faydadan ziyade zarar getirebilecekleri kanaatini ifade etmişti. Paris'teki mensuplarınca bana anlatılan, pasaportsuz İngiltere'ye gidip gelebilmeleri doğruysa; şöyle bir neticeye ulaştım: **Ha-**

reket, sömürü düzeninin tevlid etmiş olduğu ve bugün Amerika ve Avrupa'nın yaymak istediği 'ılımlı İslam' anlayışıyla tamamen bağdaşmaktadır. Zira Amerika ve Avrupa'nın ılımlı İslam'dan anladıkları şey, sömürü düzenini kabul eden, ona karşı çıkmayan, sahip oldukları servetleri peşkeş çekmekten çekinmeyen, ona **"Hayır!"** demeyen bu anlayıştır. Tebliğ cemaatinin din anlayışı bu istikamettedir. Böyle olunca da bu anlayış, İslamiyet'e ve Müslümanlara değil, onları köleleştirmek ve sömürmek isteyen Batı'nın sömürü düzenine hizmetçilik etmekten başka bir şey yapmamaktadırlar.

Burada, konunun daha iyi anlaşılması için bir örnek vermek gerekirse; Ayetullah Humeyni'nin Velayet-i Fakih adlı eserinde söylediği gibi Bağdat'ta dolaşan bir yüksek İngiliz bürokrati, ezan sesini işitince mihmandarına; **"Bu nedir?"** diye soruyor. Mihmandar, **"Namaz için çağrı yapıyor"** deyince; **"Bu adamın çağrısı, Irak'taki İngiliz menfaatine zarar verir mi?"** diye soruyor. **"Hayır!"** cevabını alınca; **"Yüz sene bağırısın öyleyse!"** diyor. Ben de Sivas'ta asker iken, terzilik yapan Sait Çekmegil'in misafiri olduğumda, 1957'de Malatya'da bir camide yaptığım bir konuşmada dediğimi söylemiştim kendisine:

"Mahiyetini bilmeden kılmış okluğunuz bu namazlarınız bile sömürü sistemine hizmet etmekten başka hiçbir işe yaramamaktadır." Kastım şuydu: **"İslâm, bir bütün hâlinde savunulduğu zaman benliğini, kimliğini, birliğini bulur ve Ümmet felsefesi ortaya çıkar. Hem de her yönüyle müstakil; Allah, hayat, sorumluluk, ibadet, dünya, siyaset vb. anlayışıyla müstakil bir nizam, müstakil bir hukuk ve eğitim sistemiyle. Bu yapılamadığı takdirde sadece namaz kılmak, yüzünden Kur'an okumak, bununla iktifa etmek, faydadan ziyade zarar vermektense başka işe yaramaz. Yanlış anlaşılmasın, bunları terk etsinler demiyorum; namazı kılarken zekâtı da versin, zekâtı verirken faizi bıraksın, adaleti tatbik etsin, eşitliği, kardeşliği, meşru mülkiyeti savunsun. İslam'ı bir bütün hâlinde savunsun; benim arzu ettiğim budur."** "İlimli İslam" safsatası da, bunları istemedikleri için uydurulmuştur. Vaktiyle benimle tartışan Kadiyani bir kadın, **"Kadiyanilik, beni bu dekolte halimle kabul edip bana cennet vaat ediyor; kocama itaati farz kılmıyor, çarşafa sokmuyor"** diyerek inancını savunmuştu.

Batı'nın "şarkiyatçılık" ve "misyonerlik" hareketiyle amacı neydi?

Şarkiyatçılıkla, İslâm fikriyatıyla kötü niyetle meşgul olan Batılılar bu fikriyatı parçalamayı, bölgelere ayırmayı; İslâm düşüncesinde, Kur'an'ın cem'iyeli ve hadisin yazımıyla ilgili şüpheler uyandırmayı amaç edinmişti. Hem maddeten hem fikren parçalamak. Şarkiyatçılıktan kasıt, bir bütünlük arz eden İslam düşüncesinin parçalanarak bölgesel ve ırksal yaklaşımların ortaya çıkarılmasıydı.

Misyonerlik faaliyetinin en önemli arzu edilen neticesini bir Afrikalı çok güzel dile getirir: **"Onlar ilk geldiklerinde ellerinde İncil vardı, bizim elimizde de saban vardı, rızkıımızı kazanıyorduk. Bir zaman sonra gördük ki; bizim mülklerimiz onların eline geçmiş,**

altlarında traktörlerle bizim toprağımızı işliyorlar, biz de onlara hizmet ediyoruz. Bizim elimizde de İnciller var.” Tebşir (misyonerlik) hareketinden kasıt, çoğu insanın zannettiği gibi sadece ‘**Hıristiyanlaştırma**’ değildir. Uyuşukluğu ve şüpheyi beraberinde getiren şifre ve kerametlerle izah getirme yöntemini benimseyenlerin ve medyumların çoğalması, tamamen misyonerlik hareketinin neticesidir. Bir disiplin, bir ahlak, bir hukuk sistemi olan sade İslâm’ın benliğini yok etmek ve onu basit şeylerle anılır hâle getirmek istiyorlar!

İngiltere, İran’ı ve diğerlerini sömürmeseydi iktisadı imkânı neydi ki? İmkânının çok fevkinde lüks hayat yaşıyorlar; çaldıkları servetlerle. Domuz çobanı gibi en geri kalmış ülkelerdi Avrupa; Roma hariç. Müslümanlar İslâm’ın bu yönünü anlamıyor, namaz ve mevlitle yetiniyorlar; hâlbuki hürriyet ve güç olmadıktan sonra bunlar bir şey ifade etmiyor.

İran Seyahatim ve Şiilik

Tarihte zuhur eden milletler, medeniyet bakımından birbirinden temayüz etmiş bulunan milletlerdir. Bazı milletler vardır ki, mevcudiyeti olsa da medeniyet bakımından fazla ileriye gidememiştir. İnsanlığa sunduğu uygarlık açısından ün yapmış, medeniyetinden diğer milletlerin de istifade ettiği, her yönden güçlü, önder, mamur memleketler kurmuş milletler vardır. İşte İran böyle bir medeniyete sahip, böyle bir umranı içinde geliştiren şümüllü bir devlet idi. Sadece iktisadi ve siyasi açıdan değil, fikren de mamur idi. İran medeniyetinin yüksekliğini, üstünlüğünü Libya’da iken okuduğum bir kitaptan naklederek anlatmak istiyorum: Bu kitap İskender’in Aristo’ya yazdığı bir mektuptan bahsetmekteydi; eser o mektupla, ona verilen cevaptan ibaretti.

İskender Şark’a doğru hareket edince İran’da karşılaştığı ilk şehre hücum ediyor; fakat bir türlü şehre giremiyordu. Şehrin fethinde aciz kalan İskender, hocası Aristo’ya; ne yapacağını, şehri nasıl fethedeceğini soran bir mektup yazıyor. Aristo ondan, şehrin haritasını göndermesini istiyor. İskender de haritayı hocasına gönderiyor. Şehrin haritasını inceleyen Aristo, İskender’e şu gerçeği anlatıyor: **“Biz Atinalılar dünyanın en gelişmiş mimarisine, fikre, en güçlü askere sahip, en müreffeh yaşayan bir toplum olduğumuza inanırdık; ancak gönderdiğin şu harita ispat ediyor ki, o millet Atinalılardan daha üstün değilse de Atinalılar kadar mamur, onlar kadar müreffeh, onlar kadar güçlü. Bu harita muntazam bir orduya sahip bir milletle karşı karşıya geldiğini gösteriyor.”**

İbn Haldun’un Mukaddime’sinde kaydettiği **“Araplar bir yere girdi mi o yer süratle harabeye döner”** manasındaki sözünden mülhem olarak, Fransızlar; **“Araplaşınca haraplaşıyor”** ifadesini Cezayir’de yaygınlaştırmıştır.

Hız. Muhammed tarafından İran Kısrasına gönderilen elçi, eskisi gibi eğilip secde ederek değil; tozlu ayaklarıyla meşhur ipek halıları tepeleyerek eşit bir şekilde Kısra’nın önüne dikiyor, dimdik bir şekilde. Bu durumu gören Kısra, hayret ediyor; **“Ne oldu, eskiden buraya aç sefil perişan, baldırı çıplak bir şekilde gelir, bizden hayvanlardan arta kalan hurma-**

ları isterdiniz. Biz de size onları verirdik, çeker giderdiniz. Şimdi ne oldu da büyük bir cesaretle halılarımızı tepeleyerek karşıma dikiliyorsunuz?”

Elçi: “Evet, biz birbirimizi yer idik, düşmandık; en kötü münkeratı işlerdik. Ama şimdi durum değişti, Allah bize bir elçi gönderdi. Bu elçi bize eşitliği, asaleti, hürriyeti telkin ediyor, tek Allah’ın varlığına iman etmemizi istiyor; köleliği kaldırarak insanların, bir tarağın dişleri gibi eşit olduğunu gösteriyor. Hakkı koruyor, zulmü önlüyor. Bütün insanlığa fazileti öğretiyor, şirki menediyor; bizi putlara tapmaktan kurtarıyor. Bizi tefrikadan kurtararak birlik ve beraberliğe sevk ediyor. İşte bunlar dolayısıyla Hz. Muhammed'in getirdiği risaletin ve kendisinin riyaseti dâhilinde Arap kabileleri bir araya gelmiş, büyük bir ordu kurulmuştur. Birbirlerine kardeş olduğunu anlamışlardır. Bu inanç ve kardeşlikle doğan bu güçtür; bana bu gücü veren. Böylece maziyi bırakıp hazıra (günümüze) bakmaya başladık. O peygamber beni sana elçi gönderdi.”

Milletler faziletleriyle yaşarlar. Mazisini bilmeyen bir millet, müstakbelini de pekiyi kuramaz; kursa bile istisnadır, Amerika gibi. Mazinin verdiği ilham ve tesirle, milletlerin hedefi yüksek olur. Hedef yüksek olunca, başarılı olmak mümkün olur.

Ayetullah Humeyni'nin Görüşleri Üzerine

İran'daki Humeyni inkılâbı, Cezayir'de de büyük tesir doğurmuştur. Ben de orada idim. Cezayir ve Tunus'ta mezhep taassubu pek yoktur. Şiilere de, Türkiye'deki gibi taassupla bakmazlar. Humeyni inkılâbını tamamen İslam inkılâbı diye almışlardır. Zamanın Amerika başkanının da söylediği gibi: “**Ondört asır önceki bir hareketin 1979'da yeni bir inkılâp doğurabileceğine nasıl ihtimal verirdik?**”

İran'daki Humeyni inkılâbı, İslam âleminin uyanışı ve harekete geçişi olarak kabul ediliyordu. İslam âlemi böyle bir harekete gebeydi; çünkü gerek Arap gerekse Arap olmayan devletlerde İslam, çeşitli ideolojik merhaleler yaşamış ve sonunda İslam'a rücu etmekten başka çare olmadığını anlamıştı. Arap devletleri önce sosyalizmi denemişti; fakat onlara hiçbir şey sunmadı. Sosyalizmden vazgeçildi; kavmiyet, ırkçılığa varan milliyetçilik fikri benimsendi. Yani varmak istedikleri hedefe, milliyetçilikle varabileceklerini sanmışlardı; ama böyle olmadığını da anladılar. Böylece, “**Bizi ancak Kur'an ve Resulullah'ın sünneti kurtarır.**” demeye başladılar.

Ayetullahlar, yönetimin İslâmî prensiplere dönmesini hep savunmuşlardı. Bazı ayetullahlar ya sürgün edildi ya da öldürüldü. Bu, Şiilere mahsus bir gelenek; çünkü onlar, idarede zulmü kabul etmez. Akidede mezhepleri Muteziledir. İmam, halife cevrederse (zulmederse), derhal tahttan indirilmelidir. Sünniler, halife zulmetse bile “**fitne olmasın**” diye karşı çıkmazlar. Benim de en çok tenkit ettiğim bir husustur bu; Muaviye'nin, oğlu Yezid'i halife yapmasına, “**fitne çıkmasın**” diyerek karşı çıkmayanlarda olduğu gibi.

Türkiye'ye geldiğimde durum farklıydı, Humeyni'den bahsetmek hoş karşılanmıyordu; "fikirlerini ihraç edecek" diye çekiniyorlardı, cumhuriyet boyunca uçan sinekten korktukları için. Medreselerin kapatılması ve âlimlerin tart edilmesiyle ortalık cahillerle doldu. Dinî bir hükmü anlamak için danışılacak kimse kalmadı, halk, cehalete gark oldu. Halkın yüzde doksan beşinin din anlayışı kerametlere itibar etme, türbelerden medet isteme, "**Al sana göbek, ver bana bebek**" anlayışı, Mekke müşriklerinden farklı değildi.

İlmin olmadığı yerde, cehalet yerleşir. Türkiye'de "**neyi, niye yaptığını bilmeyen**" yüzbinlerce Müslüman'la dolu; ben, onların Müslüman olduğuna da inanmıyorum. Zira, İslam inkıyat demektir; o da bilgi ister. İslam bir bütündür; zekât, faiz, oruç, vergi, evlenme, boşanma... Hepsi bir bütün halinde yer alır Kur'an'da. İslâm'ı savunurken bütünlüklü bir şekilde ele almak gerekir. Bir taraftan başını örtüyor, öbür tarafta namaz kılmıyor. Başörtüsü ayetle sabittir, emirdir; ama İslâm bundan ibaret değildir. İslâm bir bütün olarak ele alınmalıdır. Napolyon; "**Çizmemden bir çivi eksik olsa, bunu Fransız medeniyetinin noksanlığına hamlederim**" demişti. Bir sünnet terk edilirse delik açılır, onun yerini bir bid'at doldurur.

İlmin otoritesi

İlmin otoritesini iki yerde derinden anladım. Bir âlime verilen kıymeti iki yerde bizzat müşahede ettim. Münih'e Prof. Kissling'in yanına doktora yapmaya gitmiştim. Ben, bir ziyaret ve sohbetle halledilir zannetmiştim. Ev sahibim Gacaoğlu, "**O adamla görüşmek istiyorsan, en az altı ay sonrasına randevu almalısın**" demişti. Onun bir kız öğrencisi vasıtasıyla on beş gün sonraya bir randevu aldık. Onunla gittik, koca bir bina, çok sayıda çalışan, neredeyse bir üniversite. Hepsi Prof. Kissling'e çalışıyor. Bir Arapça, bir de Türkçe mütercim hazır bekliyordu vardığımızda. Profesörün bizimle konuşacağını, birlikte çay içeceğimizi sanmıştım. Almanca bilip bilmediğimi sordu kıza, bilmediğimi söyleyince; "**Goethe Enstitüsüne intisap etsin. Almanca öğrensin, sonra yanıma gelsin**" dedi. İlme, zamana, intizama ne kadar önem ve ciddiyet atfettiklerini, ilmin kıymetini Kissling'e verilen imkânlardan anladım.

Âlime verilen değeri çok iyi anladığım ikinci yer, İran'da; felsefe bölüm başkanı bir ayetullahın makamı idi. Konferans salonları modern cihazlarla donatılmış, sınıflar, her şey mükemmel. Ayetullah Misbahi'ye tahsis edilen bu yer ve imkânlar, ilme verilen önemi gösteriyordu.

Mısır İzlenimlerim

Muhtemelen 1982 veya 84'te başkent Cezayir'de her sene yapılan "**İslâm Düşüncesi Buluşması**" başlıklı konferansta her gün bir konu üzerinde tebliğler sunulup tartışmalar yapılıyordu. O gün konferansa müzakereci sıfatıyla Türkiye'den gitmiş birisi olarak katılmıştım. Bu esnada konuşmaların genel seyri açısından Abdünnâsır ile ilgili bir konuşmam olmuştu. O konferansta Abdünnâsır'dan bahsederken, Abdünnâsır'ın Arap âlemine sosyalizmi kabul ettirmesiyle İslâm'la alakası olmayan çok kötü bir bid'atı sokmuş olduğunu söyledim. Kürsüden iner inmez merhum allâme Ebu Zehra, kalkarak beni kucaklamış ve "**Sana teşekkür ediyoy-**

rum; çünkü bizim söyleyemediğimizi sen söyledin” diyerek bütün salonun huzurunda beni tebrik etmişti.

Yemen Seyahatim ve İzlenimlerim

Yemen’e ilk gittiğimde herkesin ağzında sanki yumurta varmış gibi şiş ve konuşmadıklarını görünce, sebebini surdum. Şoförüm, **“gat çiğniyorum”** dedi; esasen emiyorlar. Bütün Yemen halkı kadın erkek, genç ihtiyar gat ile ilgilidiler; onu her şeyden çok önemsiyorlardı. Gat, emerek kullanılır; zira Dr. Eryanî’nin verdiği gata çiğneyince, sabaha kadar uyuyamadım. Meğer emiliyormuş. **“Bunu niye tüketiyorsunuz?”** dediğimde; **“Çok enerji veriyor, bir günlük işi bunu emdikten sonra bir saatte yaparım”** dedi. İngilizler o zaman bunun kullanımını desteklediler. Gat, körfez ülkelerinde de tüketiliyor. Yemen uçağına bindin mi, koltuklardan kalkıp yere otururlar; birlikte gat emerler. Şehirde dükkâna girersin, **“Kimse yok mu?”** diye seslenirsin, bakmazlar; komşu esnaf, birlikte gat emmektedir.

Gat, bütün Yemen’i tatile sokan tehlikeli bir boyuttadır. Bir avuç gat 60-70 riyal. 2500 riyal aylıkla çalışan birisi, maaşının tamamını gata veriyor; babasının yardımıyla geçiniyor. Zaten gün boyu çalıştığı bir buçuk saat! Öğleden sonra tüm dükkânlar açık. Gat artığı yeşillikler yerlerde. Kendileri de içeride gat çiğniyor, borç alıp gat emiyorlar; **'mecburum'** diyorlar. Yatar vaziyette rahat oturuyorlar, uzun uzun; bu esnada şiir, edebiyat, müzik, dünya siyaseti gibi konular konuşulur, hatta kalkıp oynarlar.

Türkiye’de en büyük İngiliz düşmanı benim. Afgani’nin **“Şeytandan daha şeytan”** gördüğü İngilizler yüzünden dün de, bugün de, yarın da sorunlar yaşayacağız. İngiliz siyasetini anlamazsak ilelebet sömürülmeye devam edeceğiz. Yemeni de 1870’lerde Aden’de hâkimiyet kurarak sömürdüler. Bu gat meselesini İngilizlerin destekleyerek yakınlaştırdığını, böylece Yemen ve mıntika için afete dönüştüğünü düşünüyorum. Nerede bir bela, karışıklık ve İslâm aleyhine bir pusu varsa, onda mutlaka İngiltere’nin parmağı vardır.

Güneydoğu Anadolu Seyahatim

Türkiye Cumhuriyeti kurucularının bölge halkına hiçbir şey vermediklerini, en ufak bir ilerleme bile yapamadıklarını, dipçik kuvvetinden başka bir güçleri bulunmadığını, bütün gücün topluma hâkim olan ağalar ve din ile insanları aldatan şeyhler olduğunu gördüm. Anadolu da fakirdi, devlet buraya verip orayı mahrum bırakmış değil aslında. Yeni kurulan bir devletin işi bu olmamalıydı. Bu durumu mutlaka değiştirecekler diye düşünmüştüm.

Gerek Emevi gerek Abbasi gerekse Endülüs devletlerinin kuruluş ve bilhassa yıkılışlarında Arap kabile taassubu en başta gelmektedir. Kabilecilik, fazla uzun hedefi olmayan, dar görüşlü bir yaklaşım olduğu için diğerlerini hesaba katmaz. Emeviler’i de Endülüs’ü de yıkan kabile çatışması olmuştur. Birinci derecede önem arz eden kabilecilik yaklaşımıdır. Emevi devleti 100 sene bile yaşamadı. Peygamber’i gören, onunla yaşayan birçok sahabi olmasına

rağmen, Kahtaniler, Mudariler, Beni Temim gibi kabileler birbirine düşüyordu. Muaviye kabilecilik yapmıştır. Oysa Hz. Peygamber hürriyete, müsavata teşvik eder, **“Araplık, asalet ve kültürlerdir; ecdat ile değil”** der. İslâm kavmiyetçi yaklaşımları şiddetle reddeder.

İnsan melek değil, insandır. Müslüman da olsa fertler Hz. Peygamber’den aynı şekilde istifade etmemiştir. **“Ashabım gökteki yıldızlar gibidir...”** mealinde bir hadis rivayet edilse de tüm sahabiler eşit değildir. Bazı yıldızlar daha iyi delil olur, güneş gibi. Çölden gelip Hz. Peygamber’i bir defa gören bedevinin sözüyle Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Ali, Hz. Ammar gibi sahabilerin sözü bir olmaz.

Buna karşın Emevilerin kuruluşunda büyük rol oynayan kabilecilik İslâm'a hayli zarar vermiştir. Haşimilerle Emeviler arasındaki çekişme ilk anlarda biraz söndüyse de bitmedi, fütuhatla birlikte ganimetlerin çoğalıp zenginliğin artmasıyla yeniden hortladı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLÂM ÂLEMİNİN ÂLİM VE MÜTEFEKKİRLERİ

Mehmet Akif'in Teşhisi ve Çözüm önerisi

İslam âlemi Batı karşısında, önceden veren el konumundaydı. Mesela, İslâmiyet Batı ilerlemesinde en büyük pay sahibi alan Rönesans'a ilham olmuştur. Bağdat, Kurtuba vb. kentler en şaşıla döneminde alan değil, veren el olarak yaşamıştır. Müslümanlar aynı kaynaklara bugün de sahiptir: Kur'an, sünnet, icma, kıyas. Nasıl Kurtuba'da, Nişabur'da, Tahran'da, İstanbul'da Fatih'in kullandığı toplar gibi o zaman aydınlığı yaşatan kaynaklar bugün de Müslümanların elindedir; ama Müslümanlar, bu kaynaklardan uzak düşmüş, onları anlamıyorlar. Sömürü sisteminin kanlı ayakları altında inleyen ve o sisteme karşı direnmeyi düşünemeyen Müslümanlar, birinci kaynak olan Kur'an'ı kerimi, Akif'in dediği gibi mezarlarda okunmak, duvarlara asılmak için indirilmiş zannediyorlar: “Ya açıp fal bakıyoruz ya da mezarda ölülerimiz için okutuyoruz.” Halbuki Kur'an bir hayat düsturudur; ama ne yazık ki, Kur'an'a Müslümanların dirliğini koruyan bir kitap olarak bakma anlayışı yok olmuştur:

Çünkü biz bilmiyoruz dini. Evet, bilseydik,

Çare yok, gösteremezdik bu kadar sersemlik.

"Böyle gördük dedemizden" diye izmihlâli

Boylayan bir sürü milletlerin hâli,

İbret olmaz bize, her gün okuruz ezber de!

Yoksa bir maksat aranmaz mı bu ayetlerde?

Lafzı muhkem yalnız, anlaşılan Kur'ân'ın,

Çünkü kaydında değil, hiçbirimiz mânânın:

Ya açar Nazm-ı Celil'in, bakarız yaprağına;

Yâhud üfler geçeriz bir ölünün toprağına!

İnmemiştir hele Kur'an, bunu hakkıyla bilin.

Ne mezarlıkta okunmak ne de fal bakmak için!

(Safahat, İkinci Kitap, s. 170).

Oysa Müslümanlık insanın yirmidört saatini düzenleyen bir sistemdir. Bir Müslüman toplumun başka bir toplumla, insanın Allah'la ve nefsiyle olan ilişkileri tanzim etmiş, beşeriyetin saadetini ve mutlak adaleti temin için gelmiş bir kitaptır Kur'ân. Böyle bir düsturu ihmal etmek, İslâm'a en büyük ihanettir. İslâm âleminin zayıflamış ve kendisine olan güveni yitirmiş olması, Batı'dan gelen her şeyi güzel kabul etmesi, İbn Haldun'un “**mağluplar galipleri süratle taklit eder**” tezini doğrulamaktadır.

SURİYE

Suriye kozmopolit bir yerdir. Suriye bu şekliyle parçalanma noktasına gelirse bu, Batı ve İsrail'in yararına olacaktır. Artık hal meselesi, sadece Batı'nın elinde değildir. Suriye Arap milliyetçiliğinin merkezidir. Dünya ile irtibatı çok eskidir. Ortadoğu'da en yoğun silah ticareti yapan ve sol blok ile en güçlü ilişkileri olan devlettir. Fransa'nın eski sömürgesi olması hasebiyle Avrupalı devletlerle arası iyidir. Rusya'sız, Çin'siz, Suriye meselesinin hâlli tasavvur edilemez. Bir de şu nokta çok önemlidir. Rusya'nın rejime verdiği desteği sadece Suriye ile ilişkilendirmemelidir. Durum biraz daha farklıdır. Rusya, her başkaldırana böyle müdahale edilerek parçalanırsa, domino etkisiyle bu Rusya'ya dahi sirayet edebilir diye düşünür. Yani Amerika'nın her istediğini yapmasına karşı durma siyaseti hâkimdir, bu bence de doğrudur. Binaenaleyh, Suriye'nin bu çıkmazdan kurtulması için Amerika'nın yanı sıra Rusya, Çin, İran ve Hindistan'ın Suriye lehine çalışması gerekmektedir. Bunların vizesi olmadan Amerika ve Avrupa devletlerinin meseleyi halledebileceği meşkûttür. Yani dünya artık ne tek ne de iki kutupludur, bilakis çok kutupludur. Mesela, Şangay teşkilatı önemli rol oynamaktadır.

Arap Baharının bizimkilerin zannettiği gibi halkların kendi iradeleriyle gelişmediğini, bunu sömürge sisteminin organize ettiğini, İslam âleminin bir daha aldatıldığını düşünüyorum. Batı eski sömürgeciliği tükettiği için yeni sömürgecilik hareketi ve sistemi geliştirdi; bütün mesele petrol meselesi... Hepsi petrole muhtaç...

Cemalettin Afgani ve Fikirleri

Cemalettin Afgani Şark'ta ilk olarak Batı sömürgesinin niyet ve amacını en iyi anlayan kişidir. Onun hakkında çok şey söylenmiş, ifrat ve tefrit hâlinde çok yazılar yazılmıştır, Bazıları göklere çıkarırken bazıları da onu ajanlıkla, dinsizlikle, Masonlukla itham etmişlerdir.

Cemalettin Afgani'yi ilk olarak Ankara'da bir akşam sinemaya giderken aldığım bir mecmuada okuduğum bir yazıyla tanıdım. Makaleyi yazan eski Maarif Vekili Hasan Ali Yücel idi. O, Cemalettin Afgani'nin hararetli savunucusu idi. Onu bir din adamı olarak değil, büyük bir mütefekkir ve büyük bir siyasi şahsiyet olarak ele alıyordu.

Afgani, Abdülhamid'e ilk takdim edildiğinde bir Şii mütefekkir olarak takdim edildiğini; hatta Abdülhamid'in onun hakkında **“bir Şii düşünürü”** dediğini savunanlar da vardır. Afgani İran'da da siyasi hayata katılmış, şahın babası tarafından Rusya'ya elçi olarak gönderilmiş ve bu görevde başarı sağlamıştır.

Afgani İstanbul'a iki defa gelmiştir. Birincisinin Abdülhamid'in çağrısı ve İslâm camiası için kendisinden yardım talep etmek maksadıyla olduğu kaydedilmektedir. Afgani İstanbul'a geldiğinde büyük ilgi görmüş, kendisine büyük görev verilmiş, fakat muhtemelen dönemin din adamları Afgani'ye olan bu büyük ilgiyi kıskandıkları için buna tahammül edememişler ve kendisini hem Şiilik hem de yaptığı bir konuşmada nübüvveti sanata benzettiği iddiasıyla Şeyhülislâm tarafından bir nevi zındıklıkla itham edilmiştir. Ben, bahsi geçen bu konuşmanın metnini arşivde buldum; fakat onda nübüvveti sanata benzettiğine dair bir ifadeye rastlamadım. Ama buna rağmen İstanbul'da yapılan dedikodular neticesinde kendisine saygı gösteren devlet ricalinin tavsiyesi üzerine tekrar dönmek üzere İstanbul'u terk etmiştir.

Afgani, İstanbul'dan sonra İran ve Afganistan yoluyla Hindistan'a gitmiştir. Hindistan toplumunun uyuşukluğunu, perişanlığını, hurafelere gark oluşunu, o eski şaşaalı mazisinden fersah fersah uzaklaşmış olduğunu belirten hamasi hitabeler vermiş ve onlara şu meşhur sözünü söylemiştir: **“Her biriniz bir kurbağa olsa ve denizden birer damla su alsanız, İngiltere'yi suyla boğarsınız, Nedir bu meskenetiniz, nedir bu zillet altında yaşıyorsunuz? Silkinin, mazinizi hatırlayın ve boyunduruktan kurtulun. Hürriyetinizi elde etmek için ölümü kucaklayın.”**

İkinci defa İstanbul'a gelmiş, yine Abdülhamid'in misafiri olmuş; fakat rivayete göre Abdülhamid, hilafet konusunda adı geçen Abbas Hilmi Paşa ile görüştüğü iddiasını duyunca şüphelenmiş ve onu gözaltına aldırıştır. Burada başka rivayetler de vardır. Bunlardan birisi, İran şahını öldüren kişinin kullandığı hançeri, **“Bu sana Afgani'dendir!”** dediği için; **“Madem şahı öldürdü, bu benim için de tehlikelidir”** diyerek gözaltına aldırıştır. Çene kanserine yakalanarak yapılan tedaviler de sonuç vermediğinden İstanbul'da vefat etmiştir. **“Onu, tedavi eden doktorla konuşarak Abdülhamid zehirletti.”** diyenler de vardır.

Fazla uzatmadan özetle söylememiz gerekiyorsa, Cezayirli eski bakan Mevlüd Kasım'ın dediği gibi, **“İslam âleminde sömürge sistemine karşı çıkan hiçbir hareket Cemalettin Afgani'siz olmamıştır. Ortadoğu'da hatta bütün Şark'ta sömürge ve sömürgeyle mücadele tarihi Cemalettin Afgani'siz yazılamayacaktır. İngilizlerin şeytanlığını, entrikalarını ve kaypak siyasetlerini ondan daha iyi anlayan bir Şark'lı gelmemiştir.”**

Afgani, ana kaynak olan Kur'an'ı ve onun tefsiri olan Rasulullah'ın sünnetini, sahabenin Rasulullah ve kendi aralarındaki münasebetlerini, misâlî sünneti ihya ederek, suyu oradan içerek, gıdayı oradan alarak Peygamber'in hayatını tekrar diriltmek suretiyle Müslümanların yeniden iman ve ufuk gücüne doğru gitmelerini istiyordu.

Mesela Abdülhamit Japonya'nın din adamları istediğini Afgani'ye açınca o da; **“Bunları gönderirsek, İslam'ı temsil edemezler, zararlı olurlar; Avrupa ayarında insanlar yetiştirerek gönderirsek, faydalı olur”** demiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MÜSLÜMANLARIN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Abdulhamid'den sonraki gelişmeler göstermektedir ki, İslam Birliği meselesi eski hamasetini kaybetmiş ve yerini Türk milliyetçiliği anlayışı işgal etmiştir. Bunun en bariz örneği Akçuraoğlu Yusuf'un 1912'de Kahire'de neşrettiği **Üç Tarz-ı Siyaset** eserinde beyan ettiği gibi, Osmanlıların son dönemlerinde; yani İttihad ve Terakki Partisi zamanında üç görüş yaşamakta idi.

Birinci görüş; Mehmet Akif, Said Nursi, Tunuslu Abdülaziz Çavuş ve Cemalettin Afgani ile bunları destekleyen diğer İslam milliyetçileri.

İkinci görüş; Akçuraoğlu'nun liderliğinde hemen hemen bütün Türkçülerin savunduğu Turancılıktır. Tüm dünyadaki Türklerin birleştirilmesiyle bir Türk Birliği'nin meydana getirilmesini savunur.

Üçüncü görüş ise Osmanlıcılıktır. Devletin vatandaşı olarak yaşamakta olan Müslimgayrimüslim herkesi bir arada toplayıp bir **'Osmanlı vatandaşlığı'** çerçevesinde yaşamak fikri...

Tunus'ta başlatılıp diğer Arap devletlerine yayılan Arap Baharı adı altında yaşanan hareket ve son zamanda vuku bulan Suriye meselesi, İslam âleminin varlık olarak bir değer ifade edip etmediğini çok güzel bir şekilde ortaya koymuştur. Dolayısıyla Akif'in; **"Ye's öyle bir batakır ki, düşersen boğulursun; ümide sarıl sımsıkı, seyret ne olursun!"** dediği gibi...

İrkçılığa Dönüşen Milliyetçilik Anlayışı

Peygamberimizin de çok uğraştığı en büyük mesele, bugün de problemlerin birçoğunun kaynağını teşkil eden kavmiyetçiliktir. 1870'lerden itibaren Avrupa'da milliyetçilik gelişmeye başladı. Yönetimin gökten yere indiği, ilahi güce değil insanlara dayanan bir yönetim tarzının benimsenmeye başladığı kabul edildi...

İbn Haldun'un asabiyet teorisi pek isabetli değildir. İslam bunun karşısındadır. Emeviler çok güçlü ve yeni bir devlet oldukları hâlde, 90 sene yaşayabildiler; asabiyetleri dolayısıyla gittiler. Sadece Şark Emevilerini değil, Endülüs Emevilerini de yıkan asabiyettir; ama ne ka-

dar hazindir ki, kabile asabiyeti Araplar arasında hâlâ yaşamaktadır. Buna Yemen’de çok bariz şekilde şahit oldum.

İslam’ın getirdiği prensipler şunlardır: Beynelmilellik, davetin umumiliği. Getirdiği ölçüler belli bir kavme değil, bütün insanlığa hitap eder. Bunun için akıl, İslâm’ın prensiplerini reddedemez; zira beşeriyete zarar veren hiçbir şey getirmemiştir.

Arap Dünyasında Irkçılık ve Sosyalizm

Arap ırkçılığının sömürge sistemi tarafından İslam’ın yerine ikame edilmesi ve bir iktisadi sistem olan sosyalizme din işlevi yaptırmak istenmesi çok önemli konulardır. Zira sömürüye elverişlilik durumunu ilgilendiren konuların başında gelmektedir bu konular.

Batı, neyi sömürmek istiyor?

Bugün Amerikalılar Irak’ta neyi arıyorsa, bugün Avrupalılar Libya’da neyi arıyorsa, Batı onu arıyordu; petrol, gaz... Dün çadırını Eyfel kulesinin yanında kurduran ve gelip elini öpen Batılılar, şimdi neden Kaddafi düşmanı oldular? Yeraltı ve yerüstü kaynakları... Sömürge düzeni sadece yeraltı ve yerüstü maddi servetleri elde etmekle yetinmez. Bilakis çok disiplinli, çok kapsayıcı bir şekilde girmiştir İslam âlemine. Askerî harekâta başlamadan önce oryantizm, şarkiyatçılık başladı; amaç İslami ilimlerdi. Şark’ın medeniyetini yaratan şahsiyetlerden aldıkları fikirleri üniversitelerinde yüzlerce sene okuttular...

İslâm’da sosyalizm, İslam’da demokrasi gibi kavramlara hiçbir zaman pirim vermedim. İslâm’ın yaklaşımı diğer nizamlardan farklıdır; bir olayda benzeşmesi önemli değildir. İslam, kapitalizmle de komünizmle de bağdaşmaz.

Tunus’ta başlayıp birçok Arap ülkesini saran ‘**Arap Baharı**’ hareketinin, ‘bu ezikliğin, bu mağlubiyetin, bu despot idarelerin bir neticesi olarak karşımıza çıktığı’ görüşü savunulduysa da; sonunda, bunun da Amerika ve Batı’nın tuzağı olduğu ortaya çıkmıştır. Batı’da her gün değişiklik olduğu halde İslam âleminde, Birinci Dünya Savaşı’ndan beri değişim olmadı, sosyal haklarda bir adım ilerleme sağlanmadı. Amerika’nın dünyayı ihata etmek için kurduğu tuzaklar var... **İslam âlemi ağlanacak durumda. Bu âlem, İslam’dan fersah fersah uzaklaştığı için buna İslam âlemi demek de doğru değil**; hilafet yok olunca bu manzara bu şekilde ortaya çıkmıştır. **Peki, çözüm nedir?** Müslümanlar ne zaman Müslüman olursa, ne zaman akıllarını kullanırlarsa, ne zaman müstakil bir benlik içinde yaşamayı hedeflerlerse; o zaman çözüm olur.

Tekke felsefesi, fıkıh felsefesi, sosyoloji ve İslami siyasetten yoksundur. Sadece vird ile meşgul olur, toplumun içtimai haliyle pek uğraşmaz. Cezayir işgal edilince ilim adamları öldürüldü, zaviye şeyhlerine ise arabalar, malikaneler tahsis edildi, para verildi; tek, **“Kur’an’ı yüzünden okusunlar”** diye... Irak’ta dolaşan bir İngiliz, ezanı işitince rehber; **"Bu nedir?"** diye soruyor. **“Sizdeki çan gibi bir çağrıdır, ezandır; namaza çağırıyor”** diye cevap veri-

yor. **"Peki, bu sözler Bağdat'taki iktisadi menfaatlerimize zarar verir mi?"** diye sorduğunda; **"Hayır"** cevabını alıyor. **"O zaman yüz sene çağırsın"** diyor. Kur'an Kursu'nu da yasaklasalar, belki uyanış olurdu. Bu yüzden sömürgeciler, menfaatlerine zararı dokunmayacak ılımlı bir İslâm'a razı oldular. Birisi Muammer Karabulut'un **"Protestan Kur'an"** adlı kitabını getirdi bana, inceledim; dini nasıl kullandıklarını anlatıyor. Amerika'nın tesiriyle İnönü tarafında 1948'de İmam Hatip ve İlahiyatların nasıl açıldığını anlatıyor.

Güvenin yok edilmesi tedricen Osmanlıların dışı açılmaktan vazgeçip içe kapanmasına yol açtı; iktisatta, ticarete ve diğer konularda iç kavgalara düşüp, Batı'ya teslim oldular. Batıdan gelen her şeyi kabullenmeye haşladılar. Büyük mütefekkir **Hüseyin Kâzım Kadri, Osmanlı Devleti'nin tasfiyesinde Osmanlı padişahlarını ve yöneticilerini dar görüşlülük ve bilgisizlikle; basit iç meseleleriyle uğraşmakla suçluyor.**

Son kalan mesele, idarenin tabana dayanmaması... **Emevi, Abbasi ve Osmanlılarda taban ihmal edildi; para, servet tavana gitti. Avam ve raiyye olarak görülen tabana padişahın kulu kölesi muamelesi yapıldı. Cumhuriyet döneminde de vatandaşlık anlayışı gelişemedi. Bizde bir paşa gitti, bir paşa geldi. İstiklal savaşı da halkın iradesiyle olmadı; "ben size ölmeyi emrediyorum"** şeklinde oluştu. Cumhursuz bir cumhuriyet; eski hamama eski tas. Mustafa Kemal ile Abdülhamit'in ne farkı var? Halka dayanmayan bir inkılap, halkı uyandırmaz; Türkiye Cumhuriyeti kurulurken olan budur. İngilizlerle, Avrupa ile olan münasebeti belli. Mustafa Sabri'nin dediği gibi, **"Ona kazandırıldı." Bütün yol haritasını çizen aslında İngilizler idi. Ordu dağılmışken, Yunanlıları nasıl yeneceklerdi? Bağdat'ta bile sinek uçurmayan İngilizleri kandırarak Samsun'a nasıl gidecekti bir zabıt?**

Taban cahil ve ufuksuz olduğu, dini anlamadığı, dervişlik zannettiği için hesap soramadı, tenkit edemedi. **"Nasıl beytülmalî keyfince harcarsın?"** diye sormadı. Hindistan'dan gelen yardımlar şahsi menfaat için nasıl kullanılır? Taban sorgulamayınca, tavandaki yönetici de istediğini yaptı. Türkiye'deki taban o gün de koyun gibiydi, bugün de. Başa geçenin sözü geçerli oluyor. İngiltere İşçi Partisi lideri, **"Eğer bir memlekette kültür yoksa, taban gerçeği göremiyorsa; onlar için demokrasi, halkı uyutmaktan başka bir işe yaramaz"** diyor. **"Allah'a isyan olan yerde, itaat caiz değildir";** ama **"fitne olacak"** diye Ehl-i Sünnet, **"fasık, facir herkesin arkasında namaz kılarız"** dedi. Bu, zalimlerin idareyi ellerine almalarına yol açmıştır.

İslam'ın İktisadi Sistemi

İslam'ın iktisadi görüşüne Türkiye'den daha uzak kalan başka bir Müslüman toplum yoktur. Bu iki riyasetin arası Cumhuriyet döneminin başında ayrıldı. Mustafa Sabri'nin mücadelesi bu ayrımla ilgiliydi; **saltanatın dinden tecrit edilmesi.** Bu anlayışı **"hazır olan İslam"** dediğim; **hindilere hamur yutturulduğu gibi, bize yutturulan din anlayışı ne Kur'an'da, ne peygamberde var. Bu hazır din anlayışında bol bol mevlit var, sünnet olur, bugün**

olur; oğlu askerden gelir, hep mevlit okutur. 6. yüzyılda Fatımiler devrinde kabul edilmiştir mevlit. **“Benim şu kadar hatmim var”** diyor; **ne hatmi? Ama hak, hukuk; muamelatı, ticareti ne derece İslamiyet’e uygun, bunu önemsenmez. Türk toplumunun din anlayışı tarikata dayalıdır. Bugün yaşayan tarikatlar her yönüyle şeyhe bağlıdır. Kendi aklını kullanmıyor, şeyh ne derse onu yapıyor.**

Faizsiz Bankacılık

Tek taraflı garanti ticareti faiz olup İslam’da yasaktır. Bir taraf garantili, öbür taraf tehlikelerle karşı karşıya; adına **“faizsiz bankacılık”** diyorlar. Satışta vb. çeşitli hile yolları bulmuşlar; **“faizsiz bankacılık”** diyorlar. Bir Mısırlı telefon etti bir gün. Büyük bir iktisatçı... Kuveytlilerin **Beytülmal** isminde bankaları var, onun reisi bu Mısırlı. Adamı tanımıyordum, **“görüşmek istiyorum”** dedi, gittim. **“Sizi bana Behice Hanım tavsiye etti”** dedi. **“Yeğenimiz Fuad Ahmed, çok uzun yıllar önce Mısır’a giden bir yakınımızın kızı, bu zat ile karabetleri var. Benimle görüşmesini tavsiye etmiş. Sizinle önce tanışmak istedim; sonra bana bir müdür lazım, bulabilir misin”** dedi. **“Niye, sizin Salih Özcan'ınız var ya”** dedim; **“Şeytanı kabul ederim, ama onu kabul etmem”** dedi. Nusret Durakbaşa'nın oğlu Durakbaşa'ya telefon ettim, Moda'daki evime geldi. **“Bir müdür arıyorum, ilk aklıma gelen sensin”** dedim. **“Biliyorum, orada Salih Özcan var, milyarları verseler onun bulunduğu yere gitmem”** dedi. Sonra sordum, **“Bunlar gerçekten faizsiz banka mıdır?”** diye. **“Tamamen hile üzerine çalışıyor, adamı her yönüyle bağlıyor, zarar etme ihtimali yok, ‘tamamen İslâmî bir bankacılıktır’ diyemem, Allah'tan korkarım.”** diye cevap verdi. İranlılar, Kuveytliler, Suudlular bu alanda çalıştı; ama ne derece faizsiz? Garantiye bağladıktan, ağır şartlar koştuktan sonra neye yaradı?

Hâlâ sömürge sisteminin ne olduğunu bilmiyoruz. Daha dün koskoca imparatorluğumuzu parçalayan İngilizleri dostumuz zannediyoruz. Hilafeti, **“Arapların olsun”** deyip çıktılar. **Cumhuriyetin başında bu millete yapılanı, yeryüzünde hiçbir lider kendi milletine yapmamıştır. Kültürsüz bir duruma getirdi bu milleti.** Bunu bile anlamadılar hâlâ. Bu kadar cehaletle, molozlukla neyi çözeceksin? Tâ Menderes'ten bu yana menfaatçilik önde. Seyyid Rıza, Mustafa Kemal'e; **“Ne yaptığımdan pişmanım, ne de senden af dilerim!”** demişti; yiğit adamın tutumu işte budur.

Sömürünün Mahiyeti ve Sömürüye Elverişlilik Durumu

Bugünkü manzaraya baktığımız zaman o zamanki durumla bugünkü durum arasında pek fark bulunmamaktadır. O gün dünyaya hâkim olan güç İngiltere idi, bu gün ise Amerika'dır.

İslâm Âleminde Ahlaki İnkıraz ve Özeleştirici İhtiyacı

İslâm'da ahlak konusu İslâmî konuların hemen hepsini kapsamaktadır; çünkü İslâmî prensiplerin hepsinde ahlaki davranış bir esastır. İbadette, muamelatta, ticarete, alışverişte,

insanlar arası ilişkilerde, ülkeler arası davranışlarda ahlaki davranış esastır İslâmiyet'te. Bu açıdan bakıldığında, Kur'an'ın imandan sonra mütemadiyen hemen akabinde amel-i salih kelimesini getirmesi çok anlamlıdır. Amel-i salih genel bir kavramdır, güzel iş yapmak anlamındadır. Ahlak ise, aynı şekilde güzel iş yapmaktır. Doğru olanı yapmak, eğri, fasit, kötü olanı terk etmek ve reddetmektir. Onun içindir ki sahabe (radiyallahu anhum) bu mesele üzerinde çok hassas davrandılar. Mümkün olduğu kadar, yapmış oldukları her davranışta Hz. Peygamber'i üsve, yani örnek olarak kabul ettiler. Kur'an, Peygamber'in zaten eşsiz bir örnek olduğunu, sadece Müslümanlara değil, bütün insanlığa haykırıştır. O derece ki, Hz. Peygamber, daha nübüvvet müessesesiyle müşerref olmadan "el-emîn; güvenilir adam" olarak tanınmıştır. Yani, Kureyş halkı tarafından bu şekilde kabul edilmiştir. Herkes ona itimat eder, herkes ona güvenir, herkes onun doğrucu olduğunu kabullenir, herkes ona 'emîn' lakabını verirdi. İşte bundan dolayıdır ki, Kâbe'nin cahiliyet döneminde vuku bulan tamirinde, haccer-i esvedin, yani siyah taşın yerine yerleştirilmesi görevi güvenilir adam Muhammed'e verilmiştir. Bu taşın Hz. İbrahim ve İsmail nezdinde özel bir kıymeti bulunmaktadır. Zira onlar Kâbe binasını imar ederlerken bu taşı merdiven gibi kullanmışlardır. Onun için, Kâbe'de görmüş olduğu hizmete binaen bu taş sembolik anlamda bir imtiyaza sahip olmuştur. Daha sonra da tavafın tanzimi hususunda kullanılmıştır ki, her şeyi bir nizam içinde yaratan Cenab-ı Hak, hac menâsikinden bahsederken bu nizamın hacda da hâkim olduğuna işaret etmiştir. Yoksa esas itibarıyla akidevi bakımdan Hacer-i Esved'e yapılan herhangi bir hatalı inanç mevzubahis değildir.

Cezayir'de iken, bazı talebeler Mısırlı hocalara "**Fikri Tuna, haccer-i esvedin cennetten gelmediğini söylüyor**" dediklerinde galeyana gelerek, "**Nasıl olur da Fikri Tuna böyle bir şey söyleyebilir?**" diyerek itirazda bulunmuş; fakat sonunda yaptıkları araştırma neticesinde haccer-i esvedin cennetten geldiğine dair herhangi bir delil bulamadıkları için, gelerek benden özür dilemişlerdir. Zaten bu meseleyi Hz. Ömer kökünden halletmiştir: "**Sen sadece bir taşsın, ne faydan var ne de zararın. Peygamber'in seni öptüğünü görmesem seni öpmezdim!**" diyerek haccer-i esvedin İslâm'daki hükmünü gayet güzel bir şekilde ifade etmiştir. Hz. Peygamber haccer-i esvedi tâ Âdem'den beri devam edegelen tarih içinde ele aldığından, İbrahim ve İsmail'in hizmetlerindeki konumu göz önünde bulundurarak, o kutsal silsilenin bir sembolü mesabesinde olan haccer-i esvedi o yönden takdirle öpmüştür. Biz de hacca gittiğimiz zaman, izdiham yapmadan, birbirimize zarar vermeden, birbirimizi itip yıkmadan öpebilirsek öperiz, öpemezsek işaret eder, selamlar geçeriz. Nihayet onu öpmek ne farzdır ne de vaciptir. Peygamber'in icra ettiği bir ameli, ona ittibaen yaşatmaktır.

Ancak, bakıyoruz ki, **önemli dinî evâmiri terk eden, farizaları yerine getirmeyen, nevâhîden ictinab etmeyen bir sürü koyun misali Müslümanlar, Mekke'de, tavaf esnasında birbirlerini kırarak kadar birbirlerine hücum ederek haccer-i esvedi öpmek için saldırmaktadırlar!** Güya şeâir-i İslâmiye'yi ihya etmek için gittikleri hac ibadetini ne kadar yanlış anladıklarını, doğrudan ne kadar uzak olduklarını orada özellikle haccer-i esved konusunda ve Peygamber'in ve sahabesinin kabirlerini ziyaret esnasında İslâm fukahasının tasvir

ettiği adabtan ne derece uzak olduklarını müşahede etmek mümkün. Oysa Rasulullah böyle değildi. Tam manasıyla mükemmel bir modeldi. Onun için sahabilerden bazıları Hz. Âişe'ye Rasulullah'ın ahlakını sorduklarında, **“Siz Kur'an okumuyor musunuz? Rasulullah'ın ahlakı Kur'an ahlakıdır”** yani, Kur'an muhteviyatından olan, Kur'an'ın beyan ettiği, sunduğu, güzel yol olarak gösterdiği yoldur. Dolayısıyla, bir Müslüman ne kadar fazla Kur'an'a yaklaşırsa, ne kadar fazla Kur'an'ın muhtevasını anlarsa, ne kadar Kur'an'ı yaşarsa ve yaşatırsa o kadar Peygamber'e mütabaatta, Allah'ın emirlerini yerine getirmekte, kullukta ne kadar samimi olduğunu da ispatlamış olur. Ancak, maalesef, bugün İslâm âleminde Kur'an ve Kur'an'a yaklaşma meselesi tamamen değişik bir durum arz etmektedir. Fransa'nın Ortadoğu'daki dış politika yöneticisi olan, müsteşarlık görevinde bulunan Hanoto, Libya'da yaşayan Senusi hareketine işaret ederek **“Senusi hareketi kurutulmadığı ve yok edilmediği müddetçe İslâm'ın ve Kur'an'ın karşısındaki mağlubiyetimiz devam edecektir”** demektedir. Hanoto'nun bilhassa Senusi hareketi üzerinde durmasının sebebi, Senusilerin Kur'an'ı yaşama biçimleridir. Bu yaşantıyı iyi öğrenmek için bilhassa hemen tüm İslâm beldelerinde yüzlerce bulunan diğer tarikatlardan ayrıldığı noktaları iyi bilmek gerekmektedir. Senusiler esas itibarıyla bir cihat örgütüdür. İlimde, irfanda, çalışmada, kendi kendine yeterlilikte, toprak ve arazide cihat; düşmanla, kötülüklerle, iyi olmayan, İslâm'a aykırı olan her şeyle cihat ve mücadeleyi görev edinen bir tarikattır.

Senusiler, hiçbir zaman başka tarikatlara benzememiştir. Başka tarikatlar gibi tekkeci, tembel, kaderci ve Kur'an'ı sadece yüzünden bilen ve Kur'an'ı ticaret metaı hâlinde kullanan diğer tarikatlar gibi olmamıştır. Dolayısıyla gerek Fransızların gerekse İngilizlerin Senusi hareketine bakışları bu çerçevede olmuştur. **“Senusi hareketi yaşadıkça Kur'an yaşıyor demektir. Kur'an yaşadıkça Avrupa hedefine ulaşmamış demektir.”** Bu gerçeği çok bariz bir şekilde Cezayir, Tunus, Fas ve diğer Fransız ve İngiliz sömürgesi olmuş devletlerde görmekteyiz. Mesela, Cezayir'de de çok sayıda tarikat yaşamıştır. Onlar tekkeye “zâviye” derler, çok sayıda zaviye kurmuşlardır. Ama Fransa'nın zaviyelere bakışı ve zaviye şeyh ve mensuplarına davranışı Senusilere davranışından tamamen farklıdır.

Fransızlar akli başında olan din adamlarını ya memleketinden kovar ya öldürür ya da hapsederken, zaviye şeyhlerine arabalar tahsis eder, hediyeler gönderir, onları taltif eder, onlarla mümkün mertebe iyi geçinmeye çalışırlardı. Bunun sebebi şuydu: Sömürgeci Fransa Kur'an'ın Cezayirli tarafından anlaşılmasını istemiyordu. Kur'an hükümlerinin Cezayir'de geçerli olmasını istemiyordu. Kur'an'ın emir ve nehiyelerinin tatbikat alanına dökülmesini istemiyordu. Peki, ne istiyordu? Onun istediği zaviyeler şundan ibaretti: **“Kur'an'ı sadece ezberleyen, hükümlerinden hiçbir şey anlamayan, manasını bilmeyen, ancak cenaze vb. belirli dinî toplantılarda, kabirlerde, ev ve camilerde papağan gibi Kur'an okuyanların çoğalması idi. Zira bu, onların sömürü düzenine zarar getirmeyecekti, onların sömürü düzenine dokunmayacak, kötü düzenlerini yıkmayacaktı. Onların sömürü düzenini baş tacı yapıp zaten anlamadıkları Kur'an'ın hükümlerini çiğ-**

neyip, sadece Fransızların verdiği kadarıyla iktifa ederek yaşamaya devam edeceklerdi. Fransızlar bunu istiyordu.

İsteyen kızsın, şunu söyleyebilirim: **Türkiye de dâhil İslâm âleminin birçok yerinde kurulmuş olan ve sayı bakımından hayli kabarık olan bugünkü Kur'an Kurslarının durumu Fransa'nın ve İngiltere'nin ve İtalya'nın sömürdükleri Müslüman devletlerinin dinî anlayış ve tatbikat bakımından durumları neyse aynısıdır.**

Bu değerlendirmeden şu sonuç çıkmaktadır: İslâmî beldelerde yaşamakta olan bu kadar kabarık Kur'an Kursları, Kur'an'ı yüzeysel şekilde papağan gibi ezbere öğretmenin dışında bir şey yapmamaktadır. Vahyin manasını anlamadan sadece bununla iktifa etme görüşü, altını çizerek söylüyorum, -bazıları 'inkâr etti' diye konuşmasın- Kur'an Kurslarını sadece ezbercilikte bırakan, manasının anlaşılmasını önemsemeyen, tefsirinin yapılmasını istemeyen, tatbik konulmasını, tatbikatının özel hukuki yapısını reddeden bir anlayış ne İslâmî bir anlayıştır ne de Kur'anî'dir... Bu sadece ve sadece Hanato gibi İslâm âlemini Kur'an'dan ve onun muhteviyat ve ahkâmından uzaklaştırarak, Kur'an'dan ve Kur'anî tatbikattan uzaklaştırarak, papağan gibi -Akif'in dediği gibi- **sadece cenazelerde tilavet edilmek veya fal bakmak için ezbere okunmasını sağlamak, bir sömürge projesinden başka bir şey değildir.** Çünkü Hanoto, **"Kur'an yaşadığı müddetçe Avrupa mağlup demektir"** demektedir.

İslâm âleminin bu günkü durumu nedir? Nerede Kur'an'ın ahkâmı tatbik ediliyor? Nerede kurulmuş dinî ve kültürel müesseselerde Kur'an'ın ahkâmı açık seçik bir şekilde dile getiriliyor? Bakıyoruz ki, binlerce vakıflar, kurslar **"Kuran, Kur'an"** diye bağıyorlar, ama gerçeğini incelediğimizde, bunlar Senusilerin izlediği yoldan çok uzaktadırlar.

1960'ta Batı Trakya'ya davet edilmiştim. Bu davet esnasında Batı Trakya'nın bütün şehirlerini görme fırsatı buldum. Gümölcine'de yaşadığım bir hadiseyi hâlâ unutamam. Gümölcine Müftüsü ile birlikte bir Kur'an Kursunu ziyarete gittik. Belediye başkanı da vardı yanımızda. Hoca çocukları karşımıza getirdi. 7 ila 10 yaşlarındaki çocuklara cüppe ve sarık giydirmişti. Arapça dua öğretmişti onlara. Dua okuttu, kimisi okuyabildi, kimisi okuyamadı. Hocaya, **"Bu çocuklara Arapça dua öğreteceğine Türkçe öğretsen; dua yalvarıştır, yakarıştır, Arapça olması şart değildir. Arapça'yı ders olarak okut, o ayrı"** dedim. Sonra, **"Bu küçük çocuklara bu sarık ve cüppeyi giydirmek mecburiyeti var mıdır? Yunan devleti mi icbar ediyor buna?"** dedim, **"Yok, devlet karışmaz!"** dedi. **"Peki!"** dedim, **"Bu kursun programını genişletseniz, sadece Kur'an'ı yüzüne okuyup ezberlemek yerine, tefsir, hadis gibi ulûm-i dîniyeyi kapsayan bir müfredatı olsa; böylece talebeler cerle yaşamasalar, kendi ayakları üzerine duracak şekilde yetişseler... Biz de size hoca temini konusunda yardımcı olsak, Yunan hükümeti bunu kabul eder mi?"** diye sordum, hoca; **"Tabii ki!"** dedi. Ama belediye başkanı; **"Hoca ne sorduğunuzu anlamadı, Yunan devleti böyle bir programı kabul etmez"** dedi. Çünkü sömürgeciler papağan gibi öğrencilerin yetişmesini

ister. Teferruatla ilgili şeylere koşuyoruz, esasa ilişkin hususları görmezden geliyoruz. Sömürgeciler işte böyle bir İslâm âlemi istiyor.

Diyaret İşleri Başkanlığından sorumlu Bitlisli Adalet Partisi Bakanı Refet Sezgin, Ankara'daki bir toplantıda **“3 milyon hafız var!”** diyerek övünerek konuşunca, **“Sayın bakan, 3 milyon hafız 3 milyon işsiz demektir. Çünkü şu anda Türkiye’de durum şudur: Çocuk 7 yaşında okula gider, 5 sene okur. Sonra Kur’an kursuna gider, Kur’an’ı ezberliyorum derken, askerlik çağı gelir. Gidip gelir, babasının karşısına dikilir. Ne mesleği vardır ne diploması; sadece Kur’an’ı papağan gibi okur. Yapacak tek iş kalıyor, cer yapmak ve Kur’an’ı parayla satmak! Ya da babasının tarlasında çalışmak... 3 milyon işsiz var diye nasıl övüneceksiniz?”** dedim. **“Fikri Bey, bu meseleleri sizinle daha sonra konuşalım”** deyip konuşmasını tamamlamadan gitti.

Ben, sömürge sisteminin projesi olan, Kur’an’ı sadece papağan gibi ezberleten müesseselere karşıyım. Kur’an’a karşı kimse yok bu memlekette, ama Kur’an Kursunun bugünkü işleyişine karşı olanlar var, başta ben olmak üzere... O şekilde yetişen Kur’an’ı anlamıyor, Kur’an’ı mal mülk için kullanıyor. **Halk hâfızı âlim zannedip soru soruyor, o da utanmadan bilmediği hâlde cevap veriyor!**

İslâm’da Özeleştirme Meselesi

Kur’an bu meseleye de çok güzel bir şekilde işaret etmiştir. Tövbe, hatadan dönmek demektir. İnsan esasen hatalı yaratılmamıştır; İlahi fitrat üzerine yaratılmıştır. **“Her çocuk fitrat üzerine doğar, onu ana-babası Yahudi, Hıristiyan, Mecusi... yapar.”** Çevre ve okul çocuğa yön veriyor. İnsan doğuştan suçlu değildir, hayırhahtır. İslâm, Hıristiyanlık gibi her doğanı suçlu kabul etmez. Âdem’in suçuna çocuklarını ortak etmez. İslâm hatayı kabul eder. **“Her âdemoğlu hata işler; ama hata edenlerin en hayırlısı, tövbe edenlerdir”** der, Hz. Peygamber. Tövbe, doğruya dönüş; ana caddeden ayrılanın tekrar caddeye girmesidir.

Özeleştirme, tenkit meselesine gelince, bugün âlem-i İslâm’ın neredeyse tenkit edilmeyecek bir tarafı yoktur. İslâm âlemi eleştiriden korkuyor, çünkü kadercidir; oysa İslâm’da kadercilik yoktur. Her şeyi Allah’a yükleyen, sorumluluktan kaçan, insana taş muamelesi yapan bir anlayıştır cebriye. Bugün bilhassa tarikatlar kanalıyla İslâm âleminde hâkim olan görüş cebriye mezhebidir. **“Allah böyle istedi”**... Cezayir’de ve Fas’ta **“mektub”** derler. **“Fransa niye geldi, niye bu kadar kaldı?”** diye sorarsanız, alacağınız cevap aynı: **“Mektub; yazılmış”** Niye Almanya Napolyon’a yenildikten sonra **“mektub”** deyip oturmamış? Bin altı yüz beyliği birleştirip kuvvetli bir devlet kurarak, Fransa’nın önüne geçebilmiştir. **“İnsan için yaptığı işten başkası yoktur. Ne yapıyorsa onu buluyor. Kim zerre miskal hayır yaparsa onu, zerre miskal şer yaparsa onu bulur...”**; bu manayı veren yüzlerce ayet var. Kadercilik Kur’an’a nasıl uyar? Allah şirki, ortaklığı kabul etmez. İslâmiyet tevhid dinidir, insana sorumluluk anlayışını veren de...

Özeleştiriyi bırakarak, kaderci anlayışla her şeyde bir suçlu mu bulacağız? Kendimizi ne zaman hesaba çekeceğiz? Niye hatalarımızı kabul etmiyoruz? Niye buna yanaşmıyoruz? Çünkü işimize gelmiyor; bundan dolayı kaderciliğe sığınıyoruz ve bu anlayışı kurtuluş kabul ediyoruz.

Arka Kapak Yazısı

Saklı kalmış âlimlerimizi ve mütefekkirlerimizi keşfederek onların birikimlerinden istifade etmek, toplumsal ihya ve ıslah çabaları açısından son derece önemlidir. Sömürge düzeni konusunda Malik Bin Nebi'nin yaklaşımını benimseyen Fikri Tuna, sömürgecilerle mücadele edebilmek ve sömürge olmaktan kurtulabilmek için öncelikle **“sömürüye elverişlilikten kurtulmak gerektiğine”** vurgu yapar.

ÖZET

CELAL SANCAR

ANKARA

04.05.2019